

References

1. Averintsev S. S. Ritorika i istoki evropejskoj literaturnoj tradicii / S. S. Averintsev. – M.: Shkola «Yaziki prusskoj kultury», 1996. – 448 s.
2. Aristotel. Ritorika. Kniga III // Averintsev S. S. Ritorika i istoki evropejskoj literaturnoj tradicii / S. S. Averintsev. – M.: Shkola «Yaziki prusskoj kultury», 1996. – S.367–433.
3. Bibihin V. V. A. F. Losev. S. S. Averintsev / V. V. Bibihin. – M.: Institut filosofii, teologii i istorii sv. Fomy, 2005. – 416 s.
4. Blumenberg G. Antropologichnyj pidhid do suchasnogo znachennija ritoriki / G. Blumenberg // Pislja filosofii: kinez chy transformatsija? – K.: Chetverta chvylja, 2000. – S.371–403.
5. Vulf K. Antropologija: Istorija, kultura, filosofija / Per. s nem. G. Hajdarova / K. Vulf. – SPb.: Izd-vo S.–Peter. Univ., 2007. – 269 s.
6. Delez J. Platon I simuljakk. Perevod s fr. E. A. Najman / J. Delez. – S.226–239. [Elektronyj resurs]. – Rejim dostupa: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000174/>
7. Kassen B. Effekt sofistiki / B. Kassen. Perevod s fran. L. Rossiusa. – M.–SPb.: Moskovskij filosofskij fond – Universitetskaya kniga, Kulturnaya initsiativa, 2000. – 252 s.
8. Kutsepal S. Mistice ludunu vakantne (antropologichni etudy suchasnoj frantsuz'koy filosofii) / S. Kutsepal // Sententiae. – 13. №2. – 2005. – Universum–Vinnytsy. Krytyka, 2005. – S.103–111.
9. Levinas E. Izbrannoe: Trudnyj svoboda / E. Levinas. – M.: ROSSPEN, 2004. – 752 s.
10. Losev A. F. Istoria antichnoy estetiki. Poslednie veka. Kniga I / A. F. Losev. – M.: Iskusstvo, 1988. – 416 s.
11. Mamardashvili M. K. Lekcii po antichnoy filosofii / M. K. Mamardashvili. – M.: Agraf, 1997. – 320 s.
12. Markova L. A. Filosofija iz chaosa. J. Delez i postmodernizm v filosofii, nayke, religii / L. A. Markova. – M.: Kanon+, 2004. – 384 s.
13. Platon. Sofist // Platon. Sochineniya v 3-h tomah. – M.: Mysl', 1970. – T.2. – S.40–49.
14. Semenov V. E. Dominiruyushie paradigmy transzendentalizma v zapadno-evropejskoj filosofii / V. E. Semenov. – M.: ROSSPEN, 2012. – 687 s.
15. Hajdegger M. Seminar v Ceringene 1973 g. // Issledovaniya po fenomenologii i filosofskoy germenovtike. – Mn.: EGY, 2001. – S.108–123.
16. Hestanov R. Teoriya I ritorika kak dva proekta racional'nosti / R. Hestanov // Logos. – 2000. – №1. [Elektronyj resurs]. – Rejim dostupa: http://www.ruthenia.ru/logos/number/2000_1/2000_09.html
17. Horujij S. S. Fonar' Diogena. Kriticheskaya retrospektiva evropejskoj antropologii / S. S. Horujij. – M.: Institut filosofii, teologii i istorii sv. Fomy, 2010. – 688 s.
18. Shuman A. N. Trandental'naya filosofiya / A. N. Shuman. – M.: Ekonompress, 2002. – 416 s.

Petrykivska O. S., Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of Department of the philosophy and the methodology of cognition, Odessa I. I. Mechnikov National University (Ukraine, Odessa), lenape@yandex.ru

The problem of man in the light of the rhetorical situation

For the purpose of finding-out of heuristic potential of classical anthropology in article the review of relations of philosophy and rhetoric is presented. The spectrum of strategy of philosophical research of human nature in antiquity and their reception by modern philosophy is defined. The comparative analysis of philosophical concepts of the person has allowed to concretize, what use of philosophical anthropology ideas and principles in modern anthropology is expedient.

Keywords: anthropology, rhetoric, a rhetorical situation, rationality, sophistry, antique rationalism.

Петриківська О. С., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та методології пізнання, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса), lenape@yandex.ru

Проблема людини в світлі риторичної ситуації

З метою з'ясування евристичного потенціалу класичної антропології в статті представлений огляд відносин філософії і риторики. Визначено спектр стратегій філософського дослідження природи людини в античності та їх реценції в сучасній філософії. Порівняльний аналіз філософських концепцій людини дозволив конкретизувати, використання яких філософсько-антропологічних ідей і принципів в сучасній антропології є доцільним.

Ключові слова: антропологія, риторика, риторична ситуація, софістика, раціональність, античний раціоналізм.

* * *

УДК 1:572:130.2

Скалацька О. В., кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Одеський торгово-економічний інститут Київського національного торгово-економічного університету (Україна, Одеса), elena-s2008@ukr.net

РІЗНОМАНІТТЯ ДЕФІНІЦІЙ КОНЦЕПТУ «МОДА» В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОМУ ЗНАННІ

Мета статті полягає у розгляді визначення концепту «мода» в межах соціальної філософії. Простежено, що в сучасному гуманітарному дискурсі для побудови наукових теорій і концепцій використовують концепти, замість понять. Простежується етимологія концепту «мода» від французького «mode» та англійського «fashion», (латинське «factio» (робити) «facere» (діяти)). Підкреслено, що у низці англомовних та україномовних тлумачних словників, філософських енциклопедичних видань надане визначення моди як нетривалого панування та норм поведінки. Обґрунтовано, що в проаналізованих джерелах відсутня єдиність концепту «мода», підкреслюється її мінливість і різноманіття, у яких важко відрізнити рід і виводі ознаки. Демонструються можливості застосування міждисциплінарного дослідження для уточнень етимології та властивостей моди та впровадження нових методологічних підходів.

Ключові слова: концепт, етимологія, мода, діяльність, зміни, нетривале панування, норми поведінки.

В останні десятиліття мода постає об'єктом наукового інтересу. У зв'язку з цим саме слово «мода» переходить з повсякденного слововжитку в наукове, постає концептом. Визначення даного концепту в теоретичних конструкціях галузей гуманітарного знання є багатоманітним і суперечливим (соціальний феномен, мистецтво, норма). Незважаючи на існуючий значний теоретичний доробок низки соціальних наук, та різноманітного емпіричного матеріалу, концепт «мода» залишається невизначеним. Для соціальної філософії звернення до дослідження питання визначення концепту «мода» є актуальним, і обумовлено зростаючою кількістю робіт, присвячених даному питанню.

Філософська думка протягом своєї історії неодноразово зверталася до різноманітних аспектів моди. Необхідно відзначити роботи Р. Барта, Ж. Бодріяра, Г. Зімеля, В. Зомбарт, Ж. Ліповецький та інших. У сучасному українському суспільствознавстві проблематика феномена моди отримала своє поширення в культурологічних та філософських дослідженнях: Г. М. Куц, Ю. Г. Легенький, Л. П. Ткаченко та інші. Роботи, що з'являються у наш час спрямовані на розкриття феномену моди, його розвиток в сучасних умовах.

Мета статті полягає у розгляді визначення концепту «мода» у межах соціальної філософії.

Необхідно зазначити, що в сучасному гуманітарному дискурсі для побудови наукових теорій і концепцій дослідники все більше використовують концепти, замість понять. Сучасний український дослідник Л. Н. Багата надає пояснення даному процесу, пов'язуючи його з «підвищеною» мінливістю культурної ситуації, що створює «макрозсув». На думку автора, «якщо дотримуватися категоріально-понятійного осмислення світу, залишаючись у межах традиційної формальної логіки, то необхідно буде враховувати підвищену рухливість і мінливість понятійного апарату, що приведе до розмивання думки в потоці термінів» [2, с. 215]. Основними особливостями концептуального рівня філософствування є: оперування положеннями теорії Ж. Делеза (серії, парадоксальні елементи та інші); «фіксування нових смислових утворень»; врахування

історичних здобутків філософії, «формування прийомів багатомірності філософського бачення» [2, с. 215–216]. Для нашого дослідження інтерес представляє така особливість як «фіксування нових смислових утворень». Відповідно до даного положення нестійкість сенсів вимагає «введення нових способів позначення сенсу», що призводить до суттєвого збільшення їх кількості. У своєму подальшому дослідженні ми продемонструємо наявність багатоманітності сенсів, які ускладнюють визначення моди.

Для формування визначення концепту «мода» ми звернемося до логічної операції визначення поняття, яка розкриває його зміст і демонструє відміну від інших предметів і явищ. Ми зробимо спробу побудувати «класичне визначення» через рід і видову відмінність, яке найчастіше використовується при побудові визначень наукових категорій. У такому визначенні «предмети визначуваного поняття вводяться в обсяг більш широкого поняття, і при цьому за допомогою характерних ознак (видова відмінність) виділяються серед предметів цього більш широкого поняття» [8, с. 248]. Важливою особливістю наукового визначення є те, що «видову відмінність завжди має представляти собою істотна ознака» [8, с. 248], яка дозволяє ототожнити визначуване з визначаючим.

Для вибору найбільш відповідних роду і видових відмінностей, ми пропонуємо звернутися до вже існуючих в науці дефініцій концепту «мода». Можна виокремити наступні чотири основні джерела, у яких розкриваються сутність та особливості моди: довідкові видання (словники, енциклопедії), що дозволяють простежити етимологію концепту; теоретичні конструкції соціально-гуманітарного знання; аналітичні роботи дослідників, які ґрунтуються на перерахованих вище джерелах з врахуванням емпіричного матеріалу; роздуми суб'єктів, що безпосередньо займаються модою (дизайнер, стилісти, іміджмейкери та інші).

На першому етапі свого дослідження ми звернемося до розгляду етимології концепту «мода». Згідно «Етимологічного словнику української мови» [7], слово мода походить від німецького «mode», запозиченого з французького «mode» (походить від латинського «modus»), яке має визначення як «міра; правило; манера» та пов'язане з «meditari» – «міркувати» [7, с. 495]. Необхідно акцентувати увагу на тому, що «міра» та «правило» – це дії відповідно до певних умов. У нашому дослідженні ми простежимо перформативності у подальших визначеннях моди.

Останнім часом в українських засобах масової інформації та у буденному житті при характеристиці моди, використовується її англійський аналог – слово «fashion», яке походить від латинського «factio» (робити) «facere» (діяти), та старофранцузького «façon». Праксеологічне значення латинського коріння слова «fashion» дозволяє розглядати його у якості певної дії, значення якої втрачається при ґрунтуванні на латинському «modus».

Англійські словники демонструють різноманітність визначень моди. Так, в «Oxford Dictionary of English» [16] слово «fashion» має наступну низку сенсів: популярний або найостанніший тип одягу, волосся, прикраси, або поведінки: остання паризька мода; виробництво і маркетинг нових стилів одягу і косметики; манера робити щось (другорядне значення) [16, р. 635]. Необхідно зазначити, що у даному визначенні діяльність поступається

матеріальним носіям модних тенденцій (одягу). В іншому авторитетному англійському словнику «The Chambers Dictionary» [15] слово «fashion» отримує наступні визначення: марка, форма, тенденція; переважаючий режим або форма одягу, звичай; зразок; останні тенденції в одязі, поведінці, діяльності, захопленнях і т.д.; зовнішній вигляд; формувати відповідно до шаблону [15, р. 585]. У наведених прикладах мода представлена у одязі або інших модних тенденціях та діяльності (виробництво, маркетинг, створення образу та інші). Перелічені її загальні властивості (зміни, темпоральність, наслідування) та матеріальна репрезентація тенденцій модного простору. Подібні дефініції є субстантивними і десубстантивними одночасно, оскільки мода визначена як певна субстанція, феномен та деяка предметність, область, спосіб діяльності.

В українськомовних словниках слово «мода» отримує подібні (у деяких випадках тотожні) визначення англійських аналогів. Так, у «Словнику української мови» [12] надано п'ять визначень моди: недовготривале панування в суспільстві певних смаків, що виявляються у зовнішніх формах побуту, особливо в одязі; популярність у певний час; зразки предметів одягу, взуття, що відповідають таким смакам; манера поведінки; звичка [12, с. 775]. Необхідно зазначити важливе уточнення, відсутнє у англійських словниках: недовготривале панування, тобто зазначається темпоральність моди. Усі визначенні дефініції є варіацією соціальних темпоральних змін, що домінують у суспільстві тривалий час. Мода також ототожнюється зі смаком, та виступає зразком для наслідування широкими верствами населення.

У «Великому тлумачному словнику» [4] наведено тотожні чотири визначення моди «Словника української мови», до яких надано п'ять. У даному визначенні мода постає категорією статистики та отримує визначення «вимірювання центральної тенденції розподілу значень» [4, с. 683]. Також надані слова, які характеризують її суб'єктів: «модний», «модник», «модниця», «модничання» (дія, що позначає модничать), «модничати», «модність», «модно». Дані слова визначають дію та наслідування домінуючих тенденцій, індивідуальне прагнення до них [4, с. 683]. У даному випадку визначення також є субстантивним (феномен) та десубстантивним (діяльність).

Подібно до вже вищезазначених англійських та українськомовних тлумачних словників, низка філософських енциклопедичних видань надає визначення моди як «нетривалого панування». Так, «Новітній філософський словник» [1] визначає моду як «нетривале панування певного типу стандартизованої масової поведінки, в основі якої знаходиться відносно швидка і масштабна зміна зовнішнього (перш за все предметного) оточення людей» [1, с. 639]. Також у статті зазначені особливості моди (релятивізм, циклічність, ірраціональність, універсальність) та надано, на наш погляд, більше ширше визначення, ніж запропоноване, яке подано у якості головної властивості: «мода виступає як зовнішнє оформлення внутрішнього змісту суспільного життя, висловлюючи рівень і особливості масового смаку даного суспільства в даний час» [1, с. 639]. Перевагою даної дефініції є визначення соціальності родом, діяльність якої постає поштовхом для виникнення інших процесів.

У науковому дискурсі отримало подальше застосування не лише визначення моди як недовготривалого пану-

вання певних смаків та норм поведінки, але й як системи. Так, у енциклопедичному словнику «Філософія» мода визначена як «систему групових переваг, що втілюють в собі не тільки смак, але і певний, загальний для багатьох спосіб поведінки» [14].

Особливої уваги потребує стаття у енциклопедії «Культурологія. XX століття» [5]. У даній статті окрім невеликого екскурсу в теоретичне становлення моди, також перераховані важливі чинники, що вплинули на її формування як соціокультурного явища: промислова революція, масове виробництво, географічна та соціальна мобільність, масова комунікація та інші. Концепт «мода» отримує наступні визначення: періодична зміна зразків культури і масової поведінки; знакова система міжособистісної і міжгрупової комунікації; засіб залучення індивіда до соціального і культурного досвіду [5, с. 1346–1347]. Опис моди, наведений у даній статті інтегрує головні властивості моди, їх детермінованість.

Відсутність визначення даного концепту в таких авторитетних довідкових філософських виданнях як «Новітня філософська енциклопедія» (у 4–х томах, за редакцією В. С. Степіна), вже є свідченням того, що наукове співтовариство не визначилося з його структурою і сутністю. У більшості довідкових видань при визначенні моди вказується не родові, а видові властивості, що робить дане поняття абстрактним. Родом, у переважній більшості, виступає поведінка (соціальна, масова, недовготривала), яка розкривається у наслідуванні певних норм створення зовнішнього образу індивіда. Визначення моди як системи, також розкриває її найголовніші властивості – семантичну та комунікаційну. У межах соціального–філософського розгляду необхідно інтегрувати усі вищезазначені аспекти моди, багатоманіття сенсів.

Друге джерело визначень моди складають теоретичні конструкції різноманітних галузей гуманітарного знання. Досить важко у межах обсягу однієї статті перерахувати всі існуючі дефініції та методологічні підходи. Необхідно зазначити, що в кожній теоретичній конструкції незалежно від домінуючого аспекту генезису моди (економічний, естетичний, соціальний та інші) демонструється їх взаємодія, що ускладнює формування єдиного визначення моди. У якості прикладу ми наведемо багатогранність визначень концепту мода у главі «Мода, або феєрія коду» роботи Ж. Бодрійяра «Символічний обмін і смерть»: видовище, соціальність, яка самоподвоюється і естетично милується собою, гра змін заради змін» [3, с. 174]; самий поверхневий і самий глибинний із соціальних механізмів [3, с. 170]; системи знаків та інші.

У першоджерелах робіт класиків теорії моди ми можемо зустріти наступне її визначення. Х–Г. Гумбрехт представляє моду як «дивовижний конгломерат», інтегруючий в собі такі три елементи як промислове виробництво, естетичне судження і ринкову динаміку [6, с. 23]. Г. Зімбель розглядає моду як діяльність, яка об'єднує суб'єктивні бажання особистості, її смак (вибір певного стилю і одягу, їх поєднання) і об'єктивні причини (модні тенденції, економічний фактор). Ж. Ліповецький зазначає, що у сучасних умовах мода є «одне з обличчя культу штучності і діяння у всьому, що відрізняє «сучасність», вона – пряме прагнення людей у всьому стати господарями становища і самостійно визначати умови свого існування» [11, с. 32]. Теоретична спадщина гуманітарних наук надає можливість провести компаративістський аналіз

концепцій, простежити їх відповідність сучасним умовам розвитку суспільства, запозичити концепти для створення інтеграційної концепції.

В останні роки, кількість аналітичних робіт, що представляють собою третє джерело визначень моди, постійно збільшується. У нашому дослідженні ми підкреслимо внесок українських дослідників у становлення загальної гуманітарної теорії моди. В українському суспільствознавстві вагомий внесок в становлення філософського розуміння моди зробив Ю. Г. Легенький. Для розкриття особливостей моди він звертається до її метафізичних підвалин – моделюючого принципу антропоцентризму, на підґрунті якого мода постає «антропоморфним простором культури» [10, с. 82]. Інший український дослідник Г. М. Куц звертається до онтологічного статусу поняття моди та розкриває його експлікацію «через категорії мінливості, сутності, часу, становлення» [9, с. 4]. Мінливість постає як загальна властивість моди та усіх її проявів. Л. П. Ткаченко вказує, що «універсум моди не можна вичерпати певними сферами її прояву в культурі, це є і всепрониклива стихія оновлення, прагнення певного ідеалу, іміджу, модності як такої» [13, с. 5]. У філософсько–естетичному дискурсі, на думку Л. П. Ткаченко, мода поєднує у собі суперечливі поняття (буття і небуття, прекрасна і потворне, та інші), що необхідно враховувати при її визначенні.

Четверте джерело визначення концепту «мода» наявне у трактовці її суб'єктами (дизайнерами), в яких вона постає невід'ємним живим механізмом, частиною буття індивіда. У зв'язку з різноманіттям подібних висловлювань дизайнерів, зазначимо лише деякі з них. Французький модельєр Коко Шанель стверджувала, що мода: це кумедна ідея; то, що виходить з моди; є відображенням епохи, але якщо це дурна мода, про неї забувають. Інший французький модельєр Ів Сен Лоран підкресли головні властивості моди як: мистецтва; мода тимчасова, стиль вічний; мода не просто робить жінок красивими, вона надає їм упевненість в собі. Український дизайнер Олексій Залевський надає наступні визначення моди: спочатку обман, адже жінка хоче одягатися красиво, щоб виглядати гарніше, ніж є; по суті своїй поняття комерційне. Необхідно зазначити, що висловлювання дизайнерів представляють цінний матеріал не тільки для визначення поняття моди, але і розкриття сутності даного феномена на теоретичному рівні, створення цілісної концепції.

Розглянуті вище визначення моди свідчать про те, що в гуманітарному знанні накопичився досить значний теоретичний матеріал, який потребує аналізу, класифікації, критичного підходу, що дозволить визначити передумови для створення концепцій і теорій моди. У всіх вищеперерахованих джерелах відсутня єдність поняття моди, підкреслюється її мінливість і різноманіття, у яких важко відрізнити рід і видові ознаки концепту. На наш погляд, недоліком існуючих визначень є звуження моди як об'єкту дослідження, уявлення про індивіда як споживача, який створює свій соціальний статус відповідно до модних тенденцій. Саме тому, ми вважаємо, що обсяг властивостей та проявів моди (видові ознаки) відбувається на різноманітних рівнях буття та ускладнює процес формування визначення моди.

Латинське походження слова «fashion» («factio» – робити) у більшості визначень втрачається, звужується

до процесу наслідування загальних масових тенденцій у суспільстві. У межах нашого дослідження ми пропонуємо уточнити поняття концепту «мода» як дії, до складу якої входять індивіди, що наслідують модні тенденції та творчий процес суб'єктів фен-індустрії (дизайнер, закрійники, моделі). Саме тому, на наш погляд, рід концепту «мода» повинен включати в себе з'єднання понять діяльність і правило (манера). Вибір родового поняття, яке здатне об'єднати усі властивості моди (динамічність, статичність, багатогранність, темпоральність) постає складним. Так, ми пропонуємо зупинитися на наступних поняттях, які є ширшим за змістом поняття моди: «процес», «механізм», «феномен», «явище», «діяльність». Використання даних понять у якості роду дефініції концепту «мода» може варіюватися залежно від історичного контексту розгляду, що сприятиме його субстанціональності або десубстанціональності.

Другим важливим моментом, на наш погляд, який необхідно враховувати при визначенні роду концепту «мода», є її соціальність. Всі теоретичні конструкції зазначають соціальні коріння моди. Поняттям, ширшим за змістом понять правило (дія у межах дотримання принципу) та манера, може бути категорія, що вказує на простір, у якому відбувається діяльність. В даному випадку, цілком правомірно вживати словосполучення «соціально-культурна діяльність», що охоплює прояви моди на різноманітних рівнях.

Визначення діяльності родом концепту «мода» потребує уточнення її видових відмінностей, які повинні розкривати істотні особливості цієї діяльності, що відрізняють її від інших видів діяльності. Такими властивостями є вже зазначені іншими авторами темпоральність, наслідування, постійні зміни. Саме тому вважається доречним їх інтеграція у дефініціях «нетривале панування» або «неперіодична зміна». Використання даних властивостей у визначенні концепту «мода» дозволяє відрізнити її від інших видів діяльності та процесів.

Багатоманіття дефініції моди можна розподілити на субстантивні (субстанція, феномен), десубстантивні (певна та деяка предметність, область, спосіб діяльності) та ті, що інтегрують перші два визначення. Соціально-філософські розвідки визначення концепту «мода» підкреслюють перформативність та соціальність. Визначення концепту «мода» (за допомогою родо-видових відносин) на підґрунті його латинської етимології розкриває його сутність як діяльності, що інтегрує різноманіття властивостей даного феномена. При вирішенні даного питання соціально-філософія повинна спиратися на лінгвістичні дослідження, що дозволить внести низку уточнень до етимології та властивостей моди, та запропонувати нові методологічні підходи до її дослідження.

Список використаних джерел

1. Безнюк Д. К. Мода / Д. К. Безнюк // Новейший философский словарь [Сост. А. А. Грицанов]. – 3-е изд. – Минск: Книжный Дом, 2003. – С.639.
2. Богатая Л. Н. Архитектоника и динамика концепта / Л. Н. Богатая // Культура народов Причерноморья. – 2005. – №74, Т.1. – С.212–216.
3. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Жан Бодрийяр; [пер. с фр. С. Н. Зенкин]. – М.: «Добросвет», 2000. – 387 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. і допов.) / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

5. Гофман А. Б. Мода / А. Б. Гофман // Культурология. Энциклопедия: В 2-х томах. – М.: РОССПЭН, 2007. – Т.1: А–М. – С.1346–1347.
6. Гумбрехт Х. У. Три загадки моды / Ханс Ульрих Гумбрехт; [пер. с англ. О. Литвинова] // Теория моды: Одежда. Тело. Культура. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. – №1. – С.17–26.
7. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні [гол. ред. О. С. Мельничук]. – К.: Наук. думка, 1983. – Т.3: Кора–М / Укл.: Р. В. Болдирев. – 1989. – 552 с.
8. Ивин А. А. Словарь по логике / А. А. Ивин, А. Л. Никифоров. – М.: Туманит, изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
9. Куц Г. М. Феномен моди: онтологічний статус і філософсько-антропологічні засади: автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Галина Михайлівна Куц. – Харків, 2003. – 16 с.
10. Легенький Ю. Г. Метаистория костюма / Юрий Григорьевич Легенький. – Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2003. – 284 с.
11. Липовецкий Ж. Империя эфемерного. Мода и ее судьба в современном обществе / Жиль Липовецкий; [пер. с фр. Ю. Розенберг]. – М.: Новое литературное обозрение, 2012. – 336 с.
12. Словник української мови: В 11 т. / [За ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1970–1980. – Т.4. – С.775.
13. Ткаченко Л. П. Мода як естетичний феномен: автореф. дис. канд. філос. наук: спец. 09.00.08 – «Естетика» / Леся Петрівна Ткаченко. – Київ, 1999. – 18 с.
14. Философия: Энциклопедический словарь / [под ред. А. А. Ивина]. – М.: Гардарики, 2004. – 1072 с.
15. Chambers Dictionary of Etymology. – Edinburgh: Chambers Harrap 5. Publications, 2006. – 1289 p.
16. Oxford Dictionary of English. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 2112 p.

References

1. Beznjuk D. K. Moda / D. K. Beznjuk // Novejšij filosofskij slovar' [Sost. A. A. Gricanov]. – 3-e izd. – Minsk: Knizhnyj Dom, 2003. – S.639.
2. Bogataja L. N. Arhitektonika i dinamika koncepta / L. N. Bogataja // Kul'tura narodov Prichernomor'ja. – 2005. – №74, T.1. – S.212–216.
3. Bodrijar Zh. Simvolicheskiy obmen i smert' / Zhan Bodrijar; [per. s fr. S. H. Zenkin]. – M.: «Dobrosvet», 2000. – 387 s.
4. Velykyj tлумачnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy (z dop. i dopov.) / [Uklad. i golov. red. V. T. Busel]. – K.; Irpin': VTF «Perun», 2005. – 1728 s.
5. Gofman A. B. Moda / A. B. Gofman // Kul'turologija. Jenciklopedija: V 2-h tomah. – M.: ROSSPJeN, 2007. – T.1: A–M. – S.1346–1347.
6. Gumbrecht H. U. Tri zagadki mody / Hans Ul'rih Gumbrecht; [per. s angl. O. Litvinova] // Teorija mody: Odezhdha. Telo. Kul'tura. – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2006. – №1. – S.17–26.
7. Etymologichnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy: v 7 t. / AN URSR, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni [gol. red. O. S. Mel'nychuk]. – K.: Nauk. dumka, 1983. – T.3: Kora–M / Ukl.: R. V. Boldyrjev. – 1989. – 552 s.
8. Ivin A. A. Slovar' po logike / A. A. Ivin, A. L. Nikiforov. – M.: Tumanit, izd. centr VLADOS, 1997. – 384 s.
9. Kuc G. M. Fenomen mody: ontologichnyj status i filosof's'ko-antropologichni zasady: avtoref. dys. ... kand. fil. nauk: spec. 09.00.04 «Filosof's'ka antropologija, filosofija kul'tury» / Galyna Myhajlivna Kuc. – Harkiv, 2003. – 16 s.
10. Legen'kij Ju. G. Metaistorija kostjuma / Jurij Grigor'evich Legen'kij. – Kyi'v: NMAU im. P. I. Chajkovs'kogo, 2003. – 284 s.
11. Lipoveckij Zh. Imperija jefemernogo. Moda i ee sud'ba v sovremennom obshhestve / Zhil' Lipoveckij; [per. s fr. Ju. Rozenberg]. – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2012. – 336 s.
12. Slovnyk ukrai'ns'koi' movy: V 11 t. / [Za red. I. K. Bilodida]. – K.: Nauk. dumka, 1970–1980. – T.4. – S.775.
13. Tkachenko L. P. Moda jak estetychnyj fenomen: avtoref. dys. ... kand. fil. nauk: spec. 09.00.08 – «Estetyka» / Lesja Petrivna Tkachenko. – Kyi'v, 1999. – 18 s.
14. Filosofija: Jenciklopedicheskiy slovar' / [pod red. A. A. Ivina]. – M.: Gardariki, 2004. – 1072 s.
15. Chambers Dictionary of Etymology. – Edinburgh: Chambers Harrap 5. Publications, 2006. – 1289 p.
16. Oxford Dictionary of English. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 2112 p.

Skalatskaya H. V., PhD, assistant professor of department of social and human sciences Odessa Institute of Trade and Economics Kyiv National University of Trade and Economics (Ukraine, Odessa), elena-s2008@ukr.net

The variety of definitions of the concept of «fashion» in today's socio-philosophical knowledge

The aim of the article is to consider the definition of the concept «fashion» within social philosophy. It was traced that in present humanitarian discourse for constructing scientific theories and conceptions, the concepts instead the definitions are rather used. The etymology of the concept «fashion» from the French «mode» is traced (derived from the Latin «modus») and the English «fashion», (Latin «factio» (to do) «facere» (to act)). It is emphasized that in a number of English and Ukrainian explanatory dictionaries and philosophy encyclopedias the definition of fashion is given as a short domination and norms of behavior. It was proved that in analyzed sources there is no unity of the concept «fashion», it is emphasized its variability and diversity, which is difficult to distinguish the genus and species characteristics. The possibilities of using the interdisciplinary research for clarification of etymology and properties of fashion and introduction of new methodological approaches are demonstrated.

Keywords: concept, etymology, fashion, activity, changes, short domination, norms of behavior.

Скалацкая Е. В., кандидат философских наук, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин, Одесский торговко-экономический институт Киевского торгового-экономического университета (Украина, Одесса), elena-s2008@ukr.net

Многообразие дефиниций концепта «мода» в современном социальном-философском знании

Цель статьи заключается в рассмотрении определения концепта «мода» в рамках социальной философии. Прослежено, что в современном гуманитарном дискурсе для построения научных теорий и концепций используют концепты, вместо понятий. Прослеживается этимология концепта «мода» от французского «mode» и английского «fashion», (латинское «factio» (делать) «facere» (действовать)). Подчеркнуто, что в ряде англоязычных и русскоязычных толковых словарей, философских энциклопедических изданий дано определение моды как непродолжительного господства и нормы поведения. Обосновано, что в проанализированных источниках отсутствует единство концепта «мода», подчеркивается ее изменчивость и многообразие, в которых трудно отличить род и видовые признаки. Демонстрируются возможности применения междисциплинарного исследования для уточнения этимологии и особенностей моды и новых методологических подходов.

Ключевые слова: концепт, этимология, мода, деятельность, изменения, непродолжительное господство, нормы поведения.

* * *

УДК 316.485.26:24-423.77 АГ1

Слюсар В. М.,
кандидат філософських наук, доцент, докторант,
Житомирський державний університет ім. Івана Франка
(Україна, Житомир), vadmyksl@gmail.com

НЕНАСИЛЛЯ ЯК ПРИНЦИП ПОДОЛАННЯ ВІДКРИТИХ ФОРМ НАСИЛЛЯ У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Автор досліджує застосування принципу ненасилля як форми запобігання утвердження кривавого «міфічного» насилля, покликаного до руйнування ustalених соціальних норм та правил. Принцип розроблений у працях Л. Толстого, М. Ганді, А. Печчеї, Д. Бекера, Дж. Шарпа та ін., активно використовується у політичній практиці. Автор показує, що застосування одними соціальними групами чи спільнотами принципу ненасилля у контексті соціальних трансформацій не обмежується лише функцією урегулювання конфліктів, він є методом тиску на владу. Такий підхід дозволив розкрити характер здійснення «божественного» та «раціонального» насилля по відношенню до влади. Аналізуються такі риси ненасилля, як індивідуалізм через формування відповідальної поведінки та самоорганізованість через заперечення правових інституцій. Також розкрито утопічний характер толстовських моделей соціальної трансформації на основі принципу ненасилля.

Ключові слова: насилля, ненасилля, сатьяграха, толстовство, «міфічне», «божественне», «раціональне» насилля.

Однією з актуальних проблем для сучасних соціогуманітарних наук є розробка принципів та механізмів їх реалізації щодо запобігання насиллю, подолання наслідків його дії. Доволі часто цю проблему потрактовують як «боротьба з насиллям», що, на нашу думку, є суперечливим, оскільки боротьба передбачає

вироблення методів протидії. Враховуючи, що протидія передбачає комплекс заходів за ньютонівським законом «сила – протилежна сила», маємо констатувати, що сила, спрямована проти насилля за величиною має бути тождна їй, а, відтак, опираючись на тлумачення насилля як надмірну силу, визнаємо, що ця сила є насиллям. Таким чином, насилля у відповідь не запобігає насиллю, а радше легітимізує його. Принципи ж запобігання насиллю ґрунтуються не на силі, а на перетворенні його дезінтегральної сили на інтегральну, тобто на побудові «громовідводу» для нього.

Аналіз сучасних досліджень проблеми. Дж. Кін пропонує для скорочення і, можливо, ліквідації насилля застосувати низку підходів, починаючи від макрорівня стратегій (скорочення озброєнь, заборону на виробництво і продаж наземних мін, трибуналів із військових злочинів, регіональну інтеграцію держав) до упровадження мікрорівневих законів (проти тілесних домагань по відношенню до жінок, дітей, геїв і лесбіянок, етнічних груп тощо). Але основною умовою їх реалізації є формування культури цивілізованості на рівні громадянського суспільства, що за умов глобального капіталізму заперечується такими чинниками як заохочення морального егоїзму та ігнорування суспільного блага у системі товарно-структурованої економіка, збільшення часу громадян в обов'язковому порядку прив'язаного до оплачуваної праці і, відповідно, зменшення для участі в суспільному житті, сприяння невігластву й обману через керовану спрямованістю на прибутку маніпуляцію засобами масової комунікації [1, с. 167]. Проблема насилля в соціально-філософських науках переважно розкривається у контексті пошуків принципів соціальної взаємодії та соціальної організації, методів та засобів запобігання насиллю. Усі теорії насилля мають спільну позицію, що вирішенням проблеми насилля визначається розбудова суспільства, в якому начебто існує розв'язання цієї проблеми. У цьому випадку, на думку Д. Бекера, йдеться про саморефлектну петлю, яка викликає ефект виключення насилля, завдяки якому насилля виявляється включеним у суспільство, адже не існує такого соціального порядку, яки не обмежує, не встановлює і не контролює можливість насилля за допомогою засобів насилля [2, с. 59]. Але водночас дедалі частіше констатується, що сучасне суспільство одночасно вільне від насилля і значною мірою зачароване та пронизане ним порівняно з минулим, «як застосування сили, так і захист від насилля є винятком, яке стало правилом» [2, с. 55]. Мова йде про діалектику пригнічення проявів насилля і одночасним його продукуванням. Зрозуміло, що немає універсальних формул запобігання насиллю, утім людство на кожному етапі свого розвитку у межах культур та цивілізацій розробляла відповідні до домінуючих форм насилля контрметоди для стримування їх дії, що, у свою чергу, призводило до появи якісно інших форм. Однією з моделей, яка об'єднує різні культури, є ненасильницька.

Основною метою дослідження є виявлення специфіки застосування принципу ненасилля у період соціальних трансформацій за умов домінування «міфічного», «божественного» чи «раціонального» насилля.

Ненасилля можна визначити як ідеологічний, етичний та моральний принцип, в основі якого полягає визнання цінності усього живого, людини та її життя, заперечення насилля як способу розв'язання політичних, моральних,